

Evolutionsteorin genom historien

Av: Göran Schmidt

De flesta tänker sig Charles Darwin som evolutionsteorins upphovsman. Vi har ju alla hört om hans bok "Om arternas uppkomst" som publicerades 1859 och hur den kom att revolutionera biologin. Hur den ledde till att den då rådande "religiösa föreställningen" om statiska, oföränderliga arter skapade av Gud ersattes av en modern "vetenskaplig syn" som byggde på hans observation att levande varelser tvärt om var föränderliga och anpassningsbara. Vi har också hört om hans nya och revolutionerande idéer om ett naturligt urval som drivkraften bakom evolutionen och att alla jordens livsformer är besläktade med en urorganism som uppstod någonstans på en för övrigt livlös jord för miljontals år sedan (teorin om gemensam härstamning).

COOKINGWORD PIXABAY

Göran Schmidt civ.ing. (kemiteknik), biolog, lärare, skolledare, numera föreläsare och ordförande i Genesis. Webbplats: gshmidt.se Mail: ordforande@genesis.nu

Sensmoralen blev att evolution är vetenskap medan kreationism är föråldrad religiositet. Det är i varje fall den bild som brukar förmedlas i skolböcker och andra sammanhang, och många sidor i Genesis har under åren ägnats åt att exponera och demontera detta feltänk.

I den här artikeln är vårt fokus ett annat. Vi ska ställa oss frågan: hur nya och revolutionerande var egentligen Charles Darwins idéer – var det verkligen han som kom på allt det där? Svaret kanske förvånar många, för det är ett rungande *nej*.

THALES FRÅN MILETOS (ca 625-545 f Kr) OCH ANAXIMANDER (610-546 f Kr)

Idén om en evolution av växter och djur var nämligen etablerad i grekisk filosofi åtminstone på 600-talet före Kristus.¹ Thales från Miletos hade en förvånansvärt "modern" evolutionär syn och sägs vara den förste tänkare som föreslog att livet uppstod i vatten.² En av hans lärjungar, Anaximander, delade sin lärofaders syn och utvecklade tanken att människan utvecklats från fiskar som steg upp på land.³

EMPEKLES (490-434 f Kr)

Låt oss spola bandet framåt ett par hundra år. Empedokles menade⁴ att livet hade uppstått ur livlös materia och att djuren blivit till genom slumpmässiga kombinationer av kringvandrande kroppsdelar. Så kallade "monster" som människor med oxansikten och oxar med människoansikten lyckades aldrig överleva utan dog ut. Redan hos Empedokles finner vi alltså embryot till nutidens naturalism med föreställningen om abiogenes⁵ och om en slumpartad process där ett naturligt urval såg till att individerna med de bäst anpassade kombinationerna förde sina egenskaper vidare till nästa generation.⁶

ARISTOTELES (384-322 f Kr)

Aristoteles är näste man på plan. Han var minst sagt en mångsysslare som engagerade sig i så skilda områden som filosofi, fysik, biologi, poesi, teater, musik, logik, retorik, politik och etik. En reflektion är att om han hade varit verksam inom nutidens universitetsvärld skulle han förmodligen ha blivit anklagad för att vara intelligent-design-anhängare. I följande citat illustrerar han skillnaden mellan ekollons inneboende förmåga att bilda ekar med trästyckets förmåga att bilda skepp.

*"Ekollon bär i sig möjligheten att producera ekar, trä har inte i sig att producera skepp. Om skeppshyggnadskonsten vore i träet skulle det [träet] av naturen åstadkomma samma resultat [skepp]."*⁷

Aristoteles hade, trots att han måste betraktas som materialist, en teleologisk⁸ syn på världen. När han studerade naturen

konstaterade han att den var ändamålsenlig, att allting löpte mot sitt bestämda mål, (jfr ekollonet som strävade mot målet i form av en ek). Hans argumentation är här helt i linje med moderna intelligent-design-teoretiker, som med liknande resonemang menar att hemligheten bakom livet – "livsbyggnadskonsten" – inte återfinns i de aminosyror, lipider, kolhydrater och andra ämnen som utgör livets beståndsdelar. Aristoteles kan därför betraktas som en av de första evolutionskritikerna i den icke-judiska världen.

LUKRETIUS (ca 99-55 f Kr)

Vi förflyttar oss ytterligare ett par hundra år framåt, och nu hamnar vi i Rom. I sitt verk *"De Rerum Natura"* (Om tingens väsen) beskriver Lukretius hur världen en gång uppstod genom slumpmässiga kombinationer av "atomer".⁹ Han föreställde sig den tidiga jorden som präglad av ett "... överflöd av fukt och värme...". Man kan inte undgå att associera till de scenarier om livets uppkomst som inleder de flesta av dagens läroböcker i biologi och naturkunskap.

Mot bakgrund av vad som är känt om Lukretius tankegångar går det att dra ett antal slutsatser när det gäller "evolutionsteorin" århundradet före Kristus. Man ansåg redan då:

1. att slumpmässig variation på atomnivå resulterar i en mångfald av varelser på högre nivåer
2. att svagare individer (jämför Empedokles "monster") inte överlever på grund av bristande förmåga att försvara sig, finna föda eller fortplanta sig.
3. att de varelser som överlevde måste ha varit de mest välanpassade.
4. att de varelser som var sämre anpassade inte överlevde, "naturen bragte den rasen till undergång".

Lukretius hade förstås inte mer bevis för evolutionsmekanismen än han hade för existensen av atomerna. Det egentliga skälet bakom hans övertygelse var hans medvetna strävan att befria universum från allt gudomligt inflytande. Vi kan därför konstatera att evolutionsteorin i allt väsentligt fanns som en tankebyggnad redan århundradet före Kristus.

MEN DARWIN DÅ?

Mot den här bakgrunden var det faktiskt bara några saker som Charles Darwin kompletterade teorin med: dels ett antal observationer från djuravel, dels hans betoning på begreppet "art" och övergångar mellan sådana och dels att utvecklingen sker som en summa av små steg. ▶

Charles Darwin ärvde förmodligen de antika grekernas föreställningar främst via deras influenser på tänkandet hos hans vetenskapliga föregångare och samtida kollegor. Under och efter upplysningstiden hade nämligen idén om evolution redan förespråkats av en lång rad av naturfilosofer, däribland Maillet (1656–1738), Montesquieu (1689–1755), Maupertuis (1698–1759), Buffon (1707–1788), Diderot (1713–1784), Erasmus Darwin (1731–1802, Charles Darwins farfar), Lamarck (1744–1829), Goethe (1749–1832) och Chambers (1802–1871). Principen med naturligt urval hade utvecklats av William Charles Wells (1813) och Alfred Russel Wallace (1858).

Charles Darwins inflytande över biologin berodde alltså inte så mycket på hans eget bidrag som på att tiden nu var mogen för ett paradigmskifte från en biblisk världsbild till en naturalistisk. Det fanns en stark strävan att "befria vetenskapen från Mose".¹⁰

Under upplysningstiden hade geologerna James Hutton (1726–1797) och Charles Lyell (1797–1875) dragit upp riktlinjerna för ett helt nytt sätt att förklara uppkomsten av jordens berglager, och syndaflodsgeologin ersattes av en så kallad uniformistisk syn som innebar att berglagren med deras innehåll av fossil lagts ner under oräkneliga årmiljoner. Deras nya sätt att formulera jordens historia – mer än hundra år innan några radiometrisk dateringsmetoder sett dagens ljus – kom att ändra inte bara inställningen hos dåtidens geologer utan även dess teologer.

Vid inledningen av 1800-talet hade nämligen kyrkans män överlag accepterat detta nya tidsperspektiv, antingen i form av den så kallade luck-hypotesen eller dag-epok-hypotesen,¹¹ och de flesta av dem hade också börjat betrakta syndafloden som en lokal översvämningkatastrof eller som en myt. I mitten av 1800-talet var därmed manegen krattad för att ta emot Darwins utvecklingsteori inte bara inom vetenskapen utan också inom de flesta kyrkosammanhang.

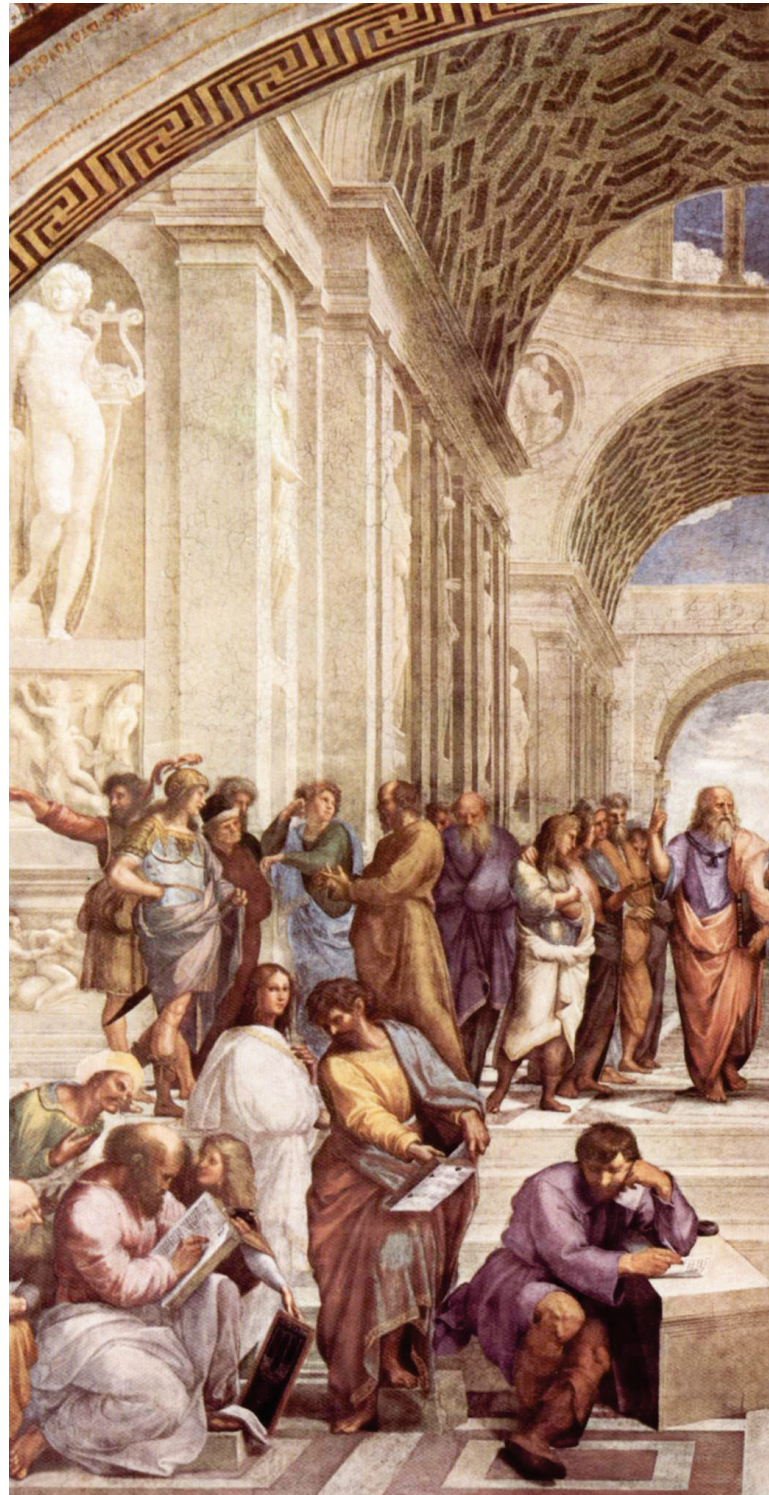
AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Konflikten mellan å ena sidan intelligent design och kreationism och å andra sidan darwinistisk materialism är därför inget nytt fenomen i världshistorien. Den är ett uttryck för en urgammal konflikt där alla väsentliga ingredienser och argument förblivit oförändrade under tusentals år.

Man kan inte låta bli att fundera – Hur kan det komma sig att de här antika grekernas och romarnas uppfattningar ger ett så modernt intryck? Kan de verkligen ha varit så insiktsfulla och klartänkta att den moderna vetenskapen i allt väsentligt har bekräftat deras hypoteser och deras världsbild?

Kanske. Men det finns en alternativ förklaring – nämligen att dagens vetenskap mer eller mindre oreflekterat över-

NAASSOM AZEVEDO PIXABAY

Scen från antikens Grekland med dåtidens filosofer.
Målad av Raffaello Sanzio (Rafael).

tagit de antika filosofernas materialistiska paradig. Ett paradig som inte grundades på några som helst vetenskapliga observationer – vetenskapen hade ännu inte sett dagens ljus. I stället vilade den materialistiska världsbilden tryggt på dessa tänkares uttalade strävan att en gång för alla rensa bort alla spår av det gudomliga ur det mänskliga medvetandet.

Vetenskapens förnekande – eller kanske snarare förbiseende – av det gudomliga tycks alltså redan från början ha varit, inte någon vetenskaplig slutsats, utan en vetenskaplig premiss! Det var knappast en tillfällighet att den framväxande moderna vetenskapen, i likhet med de antika grekernas naturfilosofi, avsiktligt utformades så att den skulle exkludera Gud.

Charles Darwin må vara en ikon för evolutionsteorin, men hans betydelse för dess vetenskapliga genomslag har alltså mer att göra med en kombination av en rad historiska och sociologiska faktorer än med hans personliga bidrag till det evolutionistiska tankebygget.

NOTER

1. Man kan naturligtvis fundera över om de antika grekiska filosoferna hade funderat ut dessa idéer på egen hand eller om de influerats av andra kulturer. Det tycks inte finnas några bevarade historiska dokument som kan ge något svar på det, men en möjlig hypotes är att de inspirerats av tidig hinduisk filosofi där man föreställde sig en själavandring från primitiva varelser till alltmer utvecklade djur och människor och till sist slutmålet nirvana.
2. Källa Jerry Bergman <https://answersingenesis.org/theory-of-evolution/evolutionary-naturalism-an-ancient-idea/> (kortare: [krymp.nu/2Te](https://www.krymp.nu/2Te)) som refererar till Birdsell, J.B., "Human Evolution", Rand McNally, Chicago, s. 22, 1972.
3. Källa: Wikipedia, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Anaximander>
4. Enligt Aristoteles – Empedokles lämnade inga egna skrifter efter sig
5. Abiogenes är föreställningen att livet en gång uppstod ur livlösa kemikalier.
6. Jerry Bergman citerar Osborn, H.F., From the Greeks to Darwin, Charles Scribner's Sons, New York, s. 54, 1929.
7. Aristoteles, Fysik Bok III
8. Teleologisk = syftande till bestämda mål
9. Tanken på atomerna var inte ny. Leukippos (född 480 f Kr) tänkte sig att allting består av osynliga oförstörbara atomer med olika geometriska former och stadda i ständig rörelse och för övrigt tomrum. Genom att atomerna till sin natur var eviga, och eftersom Leukippos ansåg universum vara oändligt gammalt, så kunde därmed alla tänkbara kombinationer av atomer uppstå, och därmed alla naturens strukturer – levande ting såväl som livlösa. Tankarna utvecklades sedan vidare av hans lärjunge Demokritos (460-370 f Kr) och sedan av Epikuros (341-270 f Kr).
10. Från geologen Charles Lyells brevväxling med George Poulett Scrope, den 14 juni 1830; se [creation.com/Lyell](https://www.creation.com/Lyell)
11. Luck-hypotesen eller "gap theory" innebar att man tolkade in obestämda tidsrymder mellan vers 1 och 2 samt ibland också 2 och 3 i Bibels första kapitel. Dag-epokteorin innebar att man antog att Guds sex skapelsedagar i verkligheten motsvarade långa obegränsade tidsepoker – allt i syfte att harmoniera Bibeln med den nu förändrade sekulära världsbilden.